

ECOLOGISCHE ONTSNIPPERING, DEEL 2 OVER LEVEN IN NETWERKEN

In dit nummer vindt u een kort artikel over een zeer bijzondere vondst in het Haeselaarsbroek. Een plant die in de wijde omtrek al vele decennia niet is waargenomen werd daar teruggevonden.

Er is daarbij altijd de twijfel of een overactieve liefhebber het wellicht nodig heeft gevonden om op eigen houtje rechterhand van de schepper te willen zijn en de natuur een handje heeft geholpen. Als dat zo is dan is de vraag: is dat verkeerd? Moet die plant – er van uitgaande dat ie er thuishoort – per se wachten tot er eindelijk eens een fatsoenlijke verbindingzone is aangelegd? Ik denk dat er van geval tot geval een afweging gemaakt moet worden waarbij we onder meer nagaan: hoe belangrijk is de soort voor het goed functioneren van het ecosysteem en hoe lang duurt het tot er mogelijkheden komen voor immigratie langs natuurlijke wegen. Maar dan heb ik het – niet voor de eerste keer – over de vraag wanneer herintroductie wel en niet zinvol en toelaatbaar is. Daar wil ik het dit keer nu eens niet over hebben.

Het Haeselaarsbroek is ook een interessant gebied omdat het vrij geïsoleerd ligt op de grens van Midden- en Zuid-Limburg. Aan de zuidkant gaapt een flinke kloof richting IJzerenbosch en het daarmee samenhangende netwerk van natuurgebieden bij Susteren en Echt: het dal van de Vloedgraaf, het Hout, de Doort en dergelijke. Naar het noorden toe is het Haeselaarsbroek via een dun lijntje – de Pepinusbeek – verbonden met het complex van natuurgebieden en natuur in wording rond de Vlootbeek, met als belangrijkste bestaande natuurgebieden het landgoed Roozendaal en het Munningsbos.

De vraag is in hoeverre een steeds waardevoller gebied als het Haeselaarsbroek voldoende geholpen wordt als we alleen het dunne verbindingslintje van de Pepinusbeek steviger maken door die migratieroute te versterken tot een ecologische verbindingzone van ten minste 50 m zoals nu het streefbeeld is voor ecologische verbindingzones in het provinciaal beleid. Daarmee zijn we weer bij de ecologische aspecten van verbindingzones terug. Over de ligging en vormgeving van ecologische verbindingen heeft Paul Opdam in zijn rede bij zijn start als hoogleraar Landschapsecologie enkele interessante dingen gezegd.

In de eerste plaats dat bij een optimale lokatie van verbindingzones, natuurdoeltypen en natuurontwikkelingsgebieden een extra "natuur-rendement" ontstaat van 25-30% meer duurzaam voorkomende soorten per EHS-gebied.

Dit baseert hij onder meer op een onderzoek aan een reeks geplande verbindingzones in laag Nederland. Daarbij bleek dat 57% indien uitgevoerd volgens plan niet zou functioneren voor de soorten waar ze voor bedoeld zijn. In Gelderland was de score beter: ca. 69% bleek een bijdrage te leveren aan het "duurzaam maken van netwerken" (termen Paul Opdam). Ook is van belang dat bij koppeling aan grote eenheden natuurgebied (groter dan 500 ha) het natuurrendement flink toeneemt. Volgens Opdam is een toename van 10-15% van "duurzame doelsoorten" (duurzaam is een populatie met minder dan 5% kans op uitsterven in 100 jaar; doelsoorten zijn in het natuurbeleid nagestreefde soorten) mogelijk wanneer een grote eenheid deel uitmaakt van het netwerk.

Bovendien geldt voor langlevende vogels- en zoogdiersoorten dat een duurzaam netwerk zonder een grote eenheid natuur erin 1,5 zoveel oppervlakte vraagt als een netwerk mét een grote eenheid.

Op grond van deze analyses heeft Alterra de ideeën ontwikkeld die nu het nieuwe rijksbeleid voor Natuur, Bos en Landschap (NBL2 I) zijn opgeno-

men. In het vorige voorwoord heb ik die kort samengevat: het rijk wil robuuste verbindingen aanleggen tussen bestaande natuurnetwerken en nieuwe netwerken creëren respectievelijk bestaande versterken door middel van "groenblauwe dooradering".

Bij al dit nieuwe instrumentarium voor het verbinden van natuurgebieden vraag ik me af of er voldoende is nagegaan wat de aanwezigheid of recent aangelegde verbindingen ecologisch gezien opleverden. Paul Opdam heeft zich vooral beziggehouden met de effecten van de ligging van kleinere natuurgebieden in de nabijheid van grotere kernen op verschijnen en verdwijnen van broedvogels. Collega-ecologen hielden zich bezig met vestiging en vertrek van zoogdieren in kleinere natuurgebieden.

Duidelijk is dat kleinere gebieden nabij een grote stabiele kern gekenmerkt worden door vestiging van (mobiele) soorten in gunstige jaren en vertrek in ongunstige jaren. Het zijn instabiele subpopulaties – onderdeel van een grotere als metapopulatie aangeduide groep van (sub)populaties – die bij een toename van milieubelasting of andere stressfactoren al snel langdurig verdwijnen.

De robuuste verbindingen moeten volgens Paul Opdam en de zijnen groeien van redelijk tot goed samenhangende natuurgebieden – d.w.z. groepen van natuurgebieden waar metapopulaties zich goed handhaven, groepen van natuurgebieden die door hem als "netwerken" worden aangeduid – aan elkaar koppelen.

De vraag is dan natuurlijk of de met het Natuurbeleidsplan geïntroduceerde kleinschaligere ecologische verbindingzones dan nog wel nodig zijn.

Uit gegevens over met name bosplanten maar ook over niet-vliegende insecten is bekend dat die zich uiterst langzaam verplaatsen door afwijkende biotopen zoals agrarische gebieden.

Dus: toch ook die kleinschaliger verbindingen aanleggen lijkt mij.

Het probleem is eigenlijk dat er zo vreselijk veel moet gebeuren in dit land om de ecologische variatie en de hier thuishorende soorten een veilige basis voor overleving te geven.

Er moeten niet alleen meer verbindingen aangelegd worden zowel kleinschalig als robuust. Er moet ook veel, heel veel gedaan worden aan het verhogen van de ecologische kwaliteit van bestaande bos- en natuurgebieden. En daarvoor is niet alleen verhoging van de afwisseling in biotopen nodig en een meer natuurlijk beheer in veel gebieden maar ook een verbetering van bodem-, water- en luchtkwaliteit...

De recent verschenen *Natuurbalans 1999* geeft aan dat we – bij ongewijzigd beleid – zelfs in 2020 nog lang niet de gewenste milieukwaliteit bereiken zullen hebben.

Soms bekruipt mij het gevoel dat alle aandacht voor ecologische verbindingen, robuuste verbindingen en groenblauwe dooradering er vooral toe dient om aan de aandacht te doen ontsnappen dat we met een bijna onoplosbare milieuproblematiek worstelen.

Hoe meer je daarmee geconfronteerd wordt, hoe opgewekter je wordt van elk bericht over het weer opdruken van uitgestorven gewaande soorten ergens in een natuurgebied waar door uitgekiende inrichtingsmaatregelen een natuurlijk en gevarieerd geheel van biotopen is gecreëerd – zelfs al ontbreken er nu nog goede verbindingen naar andere natuurgebieden.

Torben Mulder